

Miriam Pilch

ORCID: 0000-0002-9405-8726

Akademia Ignatianum w Krakowie

Józef Pieter – psycholog, filozof, pedagog, naukoznawca

Joseph Pieter – Psychologist, Philosopher, Pedagogue,
Expert in the Study of Science

STRESZCZENIE

Józef Pieter (1904–1989) był polskim psychologiem, filozofem, pedagogiem, a także działaczem naukowym na Śląsku. Filozoficzny ogład świata w nurcie scjentologicznym i neopozytywistycznym przeniósł na teorie psychologiczne i pedagogiczne. Sam zdobywał stopnie naukowe podczas studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, Uniwersytecie Poznańskim, a także na uczelniach w Wiedniu, Genewie i Londynie. Swoją pracę naukową – badawczą oraz pedagogiczną – związał z terenem Śląska, gdzie mocno angażował się również w działania związane z organizacją oświaty. Był wykładowcą i pracownikiem naukowym na Śląsku, w Warszawie i Łodzi. Jako organizator i naukowiec bardzo mocno podkreślał konieczność wszechstronnie zaprogramowanego, przemyślanego i zaplanowanego programu ruchu naukowego przeznaczonego dla Śląska i opisującego jego problemy.

SUMMARY

Józef Pieter (1904–1989) was a Polish psychologist, philosopher, educator, and a scientific activist in Silesia. He transferred his philosophical view of the world in the scientist and neo-positivist trend onto psychological and pedagogical theories. He obtained his scientific degrees at the Jagiellonian University in Krakow, University of Poznan, the universities in Vienna, Geneva and London. His academic research and pedagogical work was focused on the territory of Silesia, where he was also strongly involved in activities related to the organization of education. He was a lecturer and research worker in Silesia, Warsaw and Lodz. As an organizer and scientist, he strongly emphasized the necessity of a comprehensively programmed, deliberate and planned program of scientific movement intended for Silesia and describing its problems.

SŁOWA KLUCZOWE

Józef Pieter (1904–1989), filozofia, aksjologia, pedagogika i psychologia, nauka i praca dla Śląska

KEYWORDS

Joseph Pieter (1904–1989), philosophy, axiology, pedagogy and psychology, science and work for Silesia

Wprowadzenie

Józef Pieter urodził się 19 lutego 1904 roku w Ochabach, w pobliżu Skoczowa, na Śląsku Cieszyńskim. Był polskim psychologiem, filozofem, pedagogiem, naukoznawcą, a także nauczycielem akademickim kilku uczelni.

W 1924 roku z wyróżnieniem ukończył Gimnazjum Klasyczne im. A. Osuchowskiego w Cieszynie, po czym podjął studia na kierunku historii oraz filozofii klasycznej na Uniwersytecie Jagiellońskim. Następnie rozpoczął pracę jako nauczyciel historii w gimnazjum w Żorach. W 1932 roku na Uniwersytecie Jagiellońskim objął asystenturę u prof. Stefan Szumana, a także był starszym asystentem

i wykładowcą Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. Swoje studia filozoficzne i psychologiczne kontynuował w Wiedniu, Genewie i Londynie jako stypendysta Funduszu Kultury Narodowej. W latach 1931–1936 wykładał w Instytucie Pedagogicznym w Katowicach, natomiast w okresie 1936–1939 był wykładowcą Instytutu Pedagogicznego ZNP w Warszawie. Był także organizatorem i aktywnym działaczem tajnego nauczania w latach 1940–1944, po czym w roku 1945 na nowo zorganizował Instytut Pedagogiczny w Katowicach, którego był dyrektorem aż do czasu likwidacji tej instytucji. W ramach pracy w Instytucie profesor zorganizował trzyletnie studia wieczorowe dla nauczycieli na kierunkach: biologia, matematyka i historia, oraz dwuletnie wyższe studium wychowania przedszkolnego. Utworzył również poradnię pedagogiczną, a także wznowił wydawanie czasopisma „Chowanna”, powstałego w 1929 roku, którego był redaktorem naczelnym w latach 1946–1978¹.

¹ E. Pieter-Kania, *Droga życia prof. zw. dr hab. Józefa Pietera – mojego Ojca*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Józef Pieter. Działalność i dzieła*, Materiały posesyjne GTPN im. Walentego

W roku 1946 Józef Pieter habilitował się na Uniwersytecie Poznańskim. W tym samym roku był inicjatorem przekształcenia organizacyjnego Instytutu Pedagogicznego w Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Katowicach, którą kierował do czasu przeniesienia jej do Łodzi w 1947 roku. W 1949 roku otrzymał etat na Uniwersytecie w Łodzi, a także uzyskał mianowanie na profesora nadzwyczajnego².

Rok później Wyższa Szkoła Pedagogiczna ponownie została zorganizowana w Katowicach, a profesor został jej wykładowcą do 1956 roku. W latach 1956–1968 pełnił funkcję rektora tejże uczelni. Podczas swojej pracy w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Katowicach był inicjatorem powstania nowego kierunku studiów „Wychowanie techniczne” – obecnie jest to Wydział Techniki. W 1957 roku był współorganizatorem Śląskiego Instytutu Naukowego. W roku 1968 Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Katowicach została włączona do struktur Uniwersytetu Śląskiego. Od tego momentu profesor Pieter został dyrektorem Instytutu Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego, którą to funkcję pełnił aż do 1971 roku, kiedy postanowił skupić się wyłącznie na prowadzeniu badań naukowych, rezygnując tym samym z pełnienia zadań dyrektora, aż do 1974 roku, w którym przeszedł na emeryturę.

Józef Pieter jako recenzent brał udział w wielu przewodach doktorskich i habilitacyjnych w różnych uczelniach wyższych. Na jego dorobek naukowy składa się ponad 200 publikacji naukowych. Był członkiem Komitetu Nauk Pedagogicznych i Komitetu Naukoznawstwa PAN, Komisji Pedagogicznej i Komisji Socjologicznej Krakowskiego Oddziału PAN oraz Rady Naukowej Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN. Od roku 1931 był aktywnym członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego. W uznaniu osiągnięć był wielokrotnie nagradzany przez ówczesne władze państwowe, uniwersyteckie i regionalne³.

Józef Pieter zmarł 3 marca 1989 roku.

Śląskie konotacje działań Józefa Pietera

Na bogactwo zasług dla nauki profesora Pietera miała wpływ różnorodność jego zainteresowań, gdyż obejmowały one różne dyscypliny, takie jak filozofia, pedagogika, psychologia wychowania i nauczania, bądź też historia

---

Roździeńskiego w Katowicach przygotował prof. zw. dr hab. Józef Śliwiok, Katowice 1999, s. 9-11.

² S. Lewandowski, Pieter Józef, [w:] *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku Tom IV*, red. T. Pilch, Warszawa 2005, s. 374-375.

³ E. Pieter-Kania, *Droga życia prof. zw. dr hab. Józefa Pietera – mojego Ojca*, dz. cyt., s. 9-11.

psychologii. Jego badania i publikacje stanowiły inspiracje dla wielu pracowników naukowych, dydaktycznych, psychologów, czy też socjologów.

Jednym z ważniejszych problemów, które poruszył profesor Pieter, jest rozumienie, jako jedna z form i procesów zdobywania doświadczenia, oraz uczenie się przez rozumienie. Jego praca *Psychologia uczenia się i nauczania* (1961) stanowi do dziś źródło poszukiwań zarówno dla studentów kierunków pedagogicznych oraz psychologicznych, jak i cenny materiał dla pracowników naukowych tych dziedzin. Porusza problematykę efektywnego nauczania wskazując płaszczyzny współpracy w przestrzeni szkoły. Istotnym dziełem wydaje się również *Czytanie i lektura* (1960), które wskazuje znaczący wpływ lektur szkolnych na osobowość wychowanków. Inną publikacją, która sygnalizuje, iż społeczne uwarunkowania środowiska wychowawczego mają bezpośredni wpływ na rozwój psychiczny dzieci, jest *Poznawanie środowiska wychowawczego* (1960), która stwierdza, że brak należytej opieki rodzinnej wręcz hamuje rozwój⁴.

Prace profesora Pietera miały swoje źródła w jego szczególnych zainteresowaniach naukowych związanych z badaniami w ramach psychologii biograficznej. Podstawą jego refleksji filozoficznej były zwłaszcza neopozytywizm oraz scjentyzm. Sam profesor daje temu wyraz odnosząc się w swoich pracach do okresu swoich studiów zagranicą.

Szczególne miejsce w biografii profesora Pietera mają jego związki ze Śląskiem. Wynikało to nie tylko z jego śląskiego pochodzenia, ale również z jednoznacznie zaangażowania w działania nakierowane na rozwój nauki na terenach Śląska. Sam profesor Pieter już w roku 1929 publikując swoje refleksje w periodyku „Zaranie Śląskie”, pisał:

Jednym z dotkliwych skutków sześciowiekowego oderwania Śląska od Polski był brak żywszych zainteresowań z strony polskiej nauki tą właśnie dzielnicą. To, co o Śląsku poza jego terenem napisano naukowo po polsku przed wojną światową, a nawet do dziś, możnaby nieledwie na palcach policzyć. Ponieważ z drugiej strony ruch narodowy na samym Śląsku zaczął się budzić na szerszą skalę dopiero w drugiej połowie ubiegłego wieku, więc i tutaj powstały tylko znikome przyczynki do badań naukowych, których przedmiotem był Śląsk. (...) Uzasadnionym jest także i postulat, aby z tem ubóstwem możliwie najrychlej nauka polska zerwała, aby w tempie przyspieszonym wyrównała braki przeszłości i temsamem stwierdziła realną, bo kulturalną wartość zjednoczenia krainy kominów z resztą ziem polskich.⁵

⁴ S. Lewandowski, *Pieter Józef*, w: *Encyklopedia Pedagogiczna...*, dz. cyt., s. 374-375.

⁵ J. Pieter, *Kilka uwag w sprawie organizacji pracy naukowej na Śląsku*, Materiały posesyjne GTPN im. Walentego Roździeńskiego w Katowicach przygotował prof. zw. dr hab. Józef Śliwiok, Katowice 1999, s. 75.

Już tylko w powyższej wypowiedzi Profesora widać jego ogromne zatroskanie o rozwój nauki na Śląsku. Było to widoczne w większości jego zaangażowań naukowych i formalnych, takich jak: sprawowanie funkcji rektora WSP w Katowicach czy nawiązywanie do zamysłu utworzenia Uniwersytetu Śląskiego, mającego swe źródło jeszcze w latach 20. ubiegłego wieku. W jego pismach znalazły się propozycje konkretnych rozwiązań opartych na założeniach filozoficznych, naukach szczegółowych, geografii, etnografii i przemysłu śląskiego, a także kultury umysłowej, materialnej oraz dziejów literatury. Ukoronowanie tych jego poszukiwań i dążeń zostało skonkretyzowane z chwilą powstania Uniwersytetu Śląskiego 8 czerwca 1969 roku, mimo wcześniejszego braku koniecznej zgody ówczesnych władz KW PZPR w Katowicach.

Podsumowanie

W swojej pracy zarówno dydaktycznej, jak i naukowo-badawczej profesor Pieter nieustannie rozwijał swoje poszukiwania psychologiczne i pedagogiczne w oparciu o filozofię i aksjologię, które uważał wręcz za niezbędne składowe nauczania i wychowania. Najbardziej absorbujące jednak jego pracę nie tylko dydaktyczną, ale również organizacyjną, były działania na rzecz Ziemi Śląskiej, na której żył i pracował. Angażował się w organizację programu ruchu naukowego, a także opisywał konieczne według niego działania dla budzenia i zaspokajania potrzeb nauki w tym specyficznym regionie i czasie. Józef Pieter wskazywał na konieczność prowadzenia w szerokim spektrum badań historyograficznych, antropologicznych, etnografii regionu, folkloru, ale też działań dla przyszłości, czyli np. sposobów i zakresów organizacyjnych przygotowania kadry naukowej i pedagogicznej dla Śląska. Uwidaczniało się to choćby w jego powrocie do zamysłu utworzenia uniwersytetu na tym terenie.

Bibliografia

Pieter-Kania E., *Droga życia prof. zw. dr hab. Józefa Pietera – mojego Ojca*, [w:] *Prof. zw. dr hab. Józef Pieter. Działalność i dzieła*, Materiały posesyjne GTPN im. Walentego Roździeńskiego w Katowicach przygotował prof. zw. dr hab. Józef Śliwiok, Wszechnica Górnośląskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk im. Walentego Roździeńskiego w Katowicach, Katowice 1999.

Lewandowski S., *Pieter Józef*, [w:] *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku Tom IV*, red. T. Pilch, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005.

Pieter J., *Kilka uwag w sprawie organizacji pracy naukowej na Śląsku*, Materiały posesyjne GTPN im. Walentego Roździeńskiego w Katowicach przygotował prof. zw. dr hab. Józef Śliwiok, Wszechnica Górnośląskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk im. Walentego Roździeńskiego w Katowicach, Katowice 1999.